

Stijn Vanclooster, *De rest is nog veel erger. De briefwisseling tussen Maurice Gilliams en Emmanuel De Bom*, Kapellen, Pelckmans, 2006, 251 pp., ill., ISBN 978 90 289 4416 9.

In zijn sterk autobiografische roman *Elias of het gevecht met de nachtegalen* schrijft Maurice Gilliams (1900-1982) het volgende: "Ik heb geheime, onnaspeurlijke daden nodig om mijn gevoelens en wensen in contact met de mensen te brengen." (editie 1981, p. 136) Een van die geheime, onnaspeurlijke daden is nu aan het licht gebracht dankzij de door Stijn Vanclooster uitgegeven briefwisseling tussen Gilliams en De Bom (1868-1953).

Via een correspondentie die loopt van 1930 tot 1952 krijgt de lezer een goed beeld van het denken en doen van beide schrijvers. Aanvankelijk voert de veel oudere en meer levenservaring bezittende De Bom een soort mentorschap voor de jonge nog maar net met schrijven beginnende Gilliams. Toch zien we in de loop der jaren een gelijkwaardigheid ontstaan en uiteindelijk toont Gilliams zich toch de meest oorspronkelijke geest in deze briefwisseling.

Vanzelfsprekend vullen verslagen over eigen werken en schrijfsels de kern van de briefwisseling. Vooral Gilliams laat ons zijn worstelen met de roman *Elias of het gevecht met de nachtegalen* zien en we worden ingewijd in de moeilijkheden die hij ondervindt bij het schrijven van zijn grotendeels postuum gepubliceerde roman *Gregoria of een huwelijk op Elseneur*. Zoals in vrijwel al zijn vrij autobio-

grafische werk, staat in dit boek zijn mislukte huwelijk met Gabrielle Baelemans centraal. De titel van de briefwisseling *De rest is nog veel erger*, is ontleend aan een brief (brief nr. 126) over zijn publicatie *De man voor het venster*, een bundel met autobiografische aantekeningen, aforismen en schetsen over schilderkunst en letterkunde (waaronder uitvoerig over Prosper Van Langendonck en Henri De Braekeleer).

Gilliams was dikwijls lange perioden ernstig ziek en daarbij kwam zijn ongelukkige huwelijk (wie *Gregoria*... heeft gelezen, weet hoe ellendig dit was). Een gunstige ontwikkeling was de kennismaking in 1938 in het Antwerpse Stuyvenbergziekenhuis met zijn latere echtgenote Maria De Raeymaekers met wie hij overigens eerst in 1976 in het huwelijk kon treden vanwege de in België geldende echtscheidingswetgeving.

Ook De Boms huwelijk was niet gelukkig. Hij had in Emma Léonard echter een goede vriendin gevonden.

Het letterkundige element in de briefwisseling is geconcentreerd op beider activiteiten. Een breed panorama van het Vlaamse letterkundige leven vinden we niet in de brieven. Al wordt er af en toe een collega-auteur op de hak genomen. Zo kraakt Gilliams de priesterdichter Cyriel Verschaeve af: "[...] *hij is verliteratuurde gelijk een collegeleraar, t.t.z. hij is opgevoeden overvoerd met de 'afval' der groote dichters uit voorbije eeuwen. En toch zit er iets in de mensch, maar het is enkel honorabel wanneer hij er geen gedichten en geen proza mee aan elkaar lijmt.*" (p. 136) Ook de Hollandse schrijver en directeur van uitgeverij De Wereldbibliotheek Nico van Suchtelen is niet meer dan een "*brave man*" en naar aanleiding van diens roman *Quia Absurdum* merkt Gilliams op als "*denkende en scheppende persoonlijkheid is hij me niet meegevallen*". (p. 128)

Gilliams is een typische stadsman en al te veel contact met het platteland wenst hij niet want dat maakt van de schrijver te gemakkelijk

"*een anecdoten-tapper*", een ontwikkeling waar volgens Gilliams zelfs Stijn Streuvels niet aan is ontkomen. (p. 125)

De betrekkingen met het Noorden zijn weinig intensief. Als De Bom een bundel over kunstschilders wil maken, moet hij volgens Gilliams de kunstenaars uit het Noorden er buiten laten, want we moeten oppassen dat we niet door "*de lievevriendschap [worden] opgeslokt*". (p. 144) In 1941 oordeelt Gilliams na lezing en herlezing van Franse schrijvers, "*die kerels der classiek*" zelfs: "*Wij bezitten geen literatuur. Ook de Hollanders niet. Wij hebben een paar alleen staande figuren van beteekenis, meer niet; maar zij geven geen collectief beeld van een z.g. literatuur.*" (p. 116)

Waar de tekst op de achterkant van de omslag rept van "*een kwart eeuw sociale geschiedenis van Vlaanderen met de Tweede Wereld Oorlog als scharnierpunt*", ben ik geneigd wat vraagtekens te zetten.

De sociale problematiek is toch primair het gebrek aan een vast inkomen voor Gilliams. Binnen- en buitenlandse politiek komen zelden aan de orde en dan nog terloops. We lezen niets over de ontwikkelingen van het Vlaams-nationalisme en over bijvoorbeeld de cultuurpolitiek van de Duitse bezetters. De bezetting komt pas aan de orde als Gilliams voor gedwongen tewerkstelling in Duitsland in aanmerking komt. Hij ontkomt eraan door onder andere de hulp van Filip De Pillecyn. De vervolging van de Joden komt een enkele maal summier aan de orde wanneer zij schrijven over hun gemeenschappelijke vriend Harry Klagsblad. Was de terughoudendheid over deze onderwerpen ingegeven door vrees voor briefcensuur?

De bezettingsperikelen beperken zich tot beschouwingen over de honger, de koude en de bombardementen en vliegende bommen. De nasleep van de oorlog in de vorm van de strafing van de collaboratie krijgt meer aandacht, omdat Gilliams daar zelf slachtoffer van dreigde te worden. Er wordt een beschul-

diging ingebracht tegen hem vanwege medewerking aan de *Brüsseler Zeitung*. De zuiveringscommissie onder leiding van Karel Jonckheere en Toussaint Van Boelaere wijst de beschuldiging af, maar Gilliams is woedend op de commissie en schrijft Jonckheere een gepeperde brief (opgenomen op p. 182, noot). Gilliams neemt het op voor de wegens collaboratie veroordeelde Felix Timmermans en hij getuigt ten gunste van Filip De Pillecyn. Heel het naoorlogse klimaat stemt beide scribenten niet tot vreugde. De Bom klaagt dat het gebruik van het woord Vlaanderen een mens al bestempelt tot "half-verdacht-zwart" en dat Vlaams alleen nog gebruikt mag worden in de titel van het *Nieuw Vlaamsch Tijdschrift*. Gilliams vindt de naoorlogse ontwikkeling niets en schrijft op 8 november 1944 over "die papschool met Huysmans e.a. achter de lessenaar van de meester. We vallen van de eene dictatuur in de andere." (p. 169)

Voor De Bom valt over zijn oude dag de schaduw van de koele ontvangst van wat zijn *magnum opus* had moeten worden en waar hij jaren aan had gewerkt: *Het land van Hambe-loke* (1947). Het was eigenlijk een vrij traditionele, sterk anekdotische familiegeschiedenis die in Antwerpen speelde. Gilliams die in de brieven herhaaldelijk vraagt hoe het met het boek staat, schrijft er niet over (hij heeft het wel besproken).

Eigenlijk verwatert de briefwisseling in de laatste paar jaren tot het uitwisselen van gelukwensen.

Vanclooster heeft de brieven voortreffelijk en met veel zorg uitgegeven. Het notenapparaat is een *Fundgrube* op zich. Zijn inleiding en het woord vooraf van Ludo Simons brengen de lezer *in medias res*. Kortom een uitgave om te lezen.

[Pieter van Hees]